

SVRHA I PREDNOST SPEKULATIVNE TEOLOGIJE

POVODOM JEDNOG GOVORA PAPE PAVLA VI. I JEDNOG »MOTU PROPRIO« PAPE IVANA XXIII.

Dr. Dominik Budrović

U ljudskom životu cilj je najvažniji čimbenik. Ne samo u moralnom carstvu nego u čitavom djelokrugu ljudskih djelovanja i zbivanja. Ljude ćemo razvrstati na dobre ili zle prema dobrom ili zlom cilju. Na spiritualiste ili materijaliste prema njihovom duhovnom ili materijalnom cilju. Ljudske profesije, staleže ili zanimanja: profesori, liječnici, trgovci, svećenici i tako redom, također dijelimo prema tomu, da li im je društveni životni cilj: poučavanje, liječenje, trgovina, svećenički (posvetiteljski) rad ili neko drugo određeno djelovanje u ljudskoj zajednici. Dapače, ako bismo htjeli još detaljnije razraditi ili odrediti pojedine uže grane gore spomenutih ili sličnih ne spomenutih glavnijih ljudskih profesija, to bismo opet učinili prema podređenim ciljevima dotične određene glavne profesije.

Jasno je da u svakoj profesiji kod pojedinca mogu postojati i njegovi osobni ciljevi (finis operantis). Ti ciljevi na moralnom polju imaju jaču, dapače i, barem katkada, jedinu vrijednost. Oni mogu imati povoljne ili nepovoljne, jače ili slabije, čak i sudbonosne odraze (uplive) na samu profesiju i njeno stručno-objektivno djelovanje. Ali kod promatranja ili razređivanja zanimanja ovakovi osobni ciljevi ne dolaze u obzir: 1. jer se profesije, kao takove, razvrstavaju prema svojim objektivnim i točno i nužno određenim ciljevima (specificantur a fine operis, ab obiecto) a ne prema osobnim ciljevima; 2. jer takvi ciljevi mogu biti u neku ruku beskonačno (indefinite) raznovrsni i nisu »javnosti« poznati, pa se o njima ne može javno i zajednički govoriti u jednom članku. Jedno je ipak sigurno, da ma ni kakav osobni cilj ne smije biti na štetu profesionalnog cilja, a da ovaj mora biti iskreno voljen, praktično tražen i ostvarivan. Profesionalni cilj mora svakako ozbiljno biti i osobni cilj. Oba se moraju podudarati, sklapati; inače nema iskrenog ni kako se to obično kaže »poštenog profesionalca!«

Već iz ovo nekoliko misli biva jasno, da je vrlo korisno, i potrebno biti na čistu s problemom: koji je objektivni cilj nauka (učenja) teologije; a to je stvarno isto što i problem: koji je cilj teologije kao znanosti.

Zamišljati si nauku teologije naprosto kao »tehničko« razvrstavanje sadržaja Objave (enunciata fidei) — ili kao neko pomagalo za širenje apostolske »blage vijesti«: to bi značilo iskrivljivanje pravog »kršćanskog« smisla učenja i specifičnosti intelektualne askeze, koja je vlastita kršćanstvu. U takvom shvaćanju nauk teologije bio bi jedan intelektualni luksus, dobar tek za one, koji su odgovorni za očuvanje i širenje Objave.

Potreba teologije ne temelji se prvo na koristi zdrave dijalektike za sređivanje ili usklađivanje pojedinih istina Objave, niti na koristi vježbanja intelektualne snage, da se vrijedno i kreposno iskoristi vrijeme života.

Ni sistematsko, racionalno (u dobrom smislu te riječi; a ne racionalističko!), analitičko, naučno proučavanje sadržaja Objave tako, da se od Objave i ovakva proučavanja napravi »teologijska znanost« u neposrednom vidu »apologetskog« ili uopće »apostolskog« (pastoralnog) djelovanja ne

može biti glavni cilj nauke ni nauka teologije. Ti razlozi su vrlo korisni, čak potrebiti u tom djelokrugu, ali oni su još uvijek nuzgredni, akcidentalni samoj teologiji i teologu, bio on već stručni profesionalac ili tek student teologije.

Naprotiv: same žive stvarnosti Objave i Vjere, već same one od svakog kršćanina traže nastojanja i izvjesnog napora oko jednog marljivog, ozbiljnog produbljivanja svoje vjere, njezina sadržaja, njene stvarnosti. Zašto? Jer Objava (Vjera) po svojoj biti ide za tim da dadne Boga, da ujedini Boga — kakav On jest — s čovjekom a to znači, s njegovim duhom, jer čovjek je glavno duh. Zato taj čovjekov duh mora nastojati produpsti spoznaju istina i otajstava Vjere, jer se time dublje ujedinjuje s Bogom.

Svakom učenju teologije (bilo stručnom i naučnom; bilo onom jednostavnom za obične vjernike; bilo onom ponešto dubljem za kulturno izgrađenije), glavni, bitni i unutarnji cilj mora se temeljiti na samom božanskom otajstvu kao takvu, a to znači: cilj je, da u otajstvo dublje prodremo, proživimo ga te s njime naš život intelektualni i praktično-moralni protkamo.

Ta nije li Krist došao, da imamo život i to bujni nadnaravni, božanski život? Nije li došao, da nam reče ono što je »čuo od svog Oca«; da nam svjedoči o Istini? Nije li On sam također Istina — Put i Život? Vjerovati, dakle, Kristu znači i vjerovati Krista, duhom prihvatiti Krista.« To je već sada vječni život, da upoznaju Tebe (Oče) i Isusa Krista, koga si Ti poslao.« (Iv. 17, 3) Spoznati, dakle, nebeskog Oca i Krista, objavljene istine i otajstva Božja to je već sada život duše. Bolje spoznavanje — bujniji život!

PROČIŠĆAVANJE VJERE:

Neispravno bi bilo držati, da je naša vjera (virtus fidei) pristanak razuma uz jedan »nadaravni svijet«, koji nam ima ostati potpuno zatvoren sve do onoga blaženog gledanja Boga u nebu (visio beatifica). Predmet vjere i predmet nebeskog gledanja je isti: Bog u njegovom intimnom životu. SV. TOMA je sve ovo sazeo u ovoj definiciji vjere: »Fides est habitus mentis, quo inchoatur vita aeterna in nobis, faciens intellectum assentire non apparentibus« (tj. nondum visis veritatibus in ipsis) — II, II, q. 4. a. 1.

Ulazak u savršeni posjed Istine u nebu psihološkom logikom nužno predpostavlja čišćenje i produbljivanje naše spoznaje Objave tj. naše vjere (v. fidei). Moramo, naime, uvijek svjesnijim, jasnijim, sigurnijim korakom ići prema Zadnjem cilju, prema onoj punoj spoznaji Istine u nebu. To biva vjerom sve čišćom, proširenijom i dubljom. Borba između svjetla i tame najprije je u nama. Klica te borbe je' onaj vulnus ignorantiae, jedne između posljedica istočnog grijeha. A ima i nesvijesnih zabluda na području vjere, koje bi upravo bile kobne za naše posvećenje.

Doista »svjetlo vjere« (lumen fidei) je bitno nadnaravni božanski dar Božji. Sam Bog ga postavlja (infundit) u naš razum. On ga podržava i usavršava. Ali u svemu što se odnosi na čovjekovo djelovanje, Bog uvijek traži njegovu pripravu i saradnju. To osobito traži u djelu posvećenja čovjeka, tom »najvažnijem djelu Božjem i čovječjem«. (K tome je usmjereno čitavo Božje djelovanje od stvaranja do Otkupljenja: to je kao »finis intrinsecus« tih djela a sve konačno na slavu Božju, koja je kao »finis extrinsecus« svih stvari).

Zato i naukom moramo pripremiti i čistoću i proširenje i produbljenje svoje vjere. Kao što milost poticaja volje ne prodire u nju bez njena pri-

stanka, tako ni milost svjetla vjere ne ulazi u razum bez nekog aktivnog sudjelovanja, pripreme intelektualnim naporom u sticanju ili proširivanju poznavanja sadržaja Objave. To biva učenjem teologije, bilo stručne i naučne, bilo one jednostavne u katekizmu propovijedi ili duhovnom štivu.

Stoji dakle ovo dvoje zajedno: Bog se objavljuje duši time, što joj On sam unutra govori ulijevajući »svjetlo vjere« (lumen fidei) — i Bog je suvereno delikatan u svom postupku prema čovjeku, pa se ne objavljuje, a da mi tu ne sudjelujemo s njime i prethodno se ne pripravimo na to Njegovo unutarnje objavljivanje Sebe po svjetlu vjere. Ta priprava sastoji se u nauku teologije (naučne ili pučke) i moralnom životu. Savršeno čista vjera postaje posebnom Božjom intervencijom i herojskim činima vjere u duši za vrijeme onog duhovnog stanja i borba, o kojima raspravlja sv. IVAN OD KRIŽA u »**Tamna noć duha**«. Ali još prije toga mi moramo pročistiti svoju vjeru naukom.

OHOLOST INTELEKTUALACA:

Ova dužnost nauka teologije može biti denaturirana, iskrivljena ohološću i lijenošću. Oboje je ne malo rašireno.

O h o l o s t: Ukočenost, krutost mnogih suhih intelektualaca, mnogih »Herr Professor« na katoličkim sveučilištima i bogoslovijama u svijetu dosta je jasno otkrivaju i dokazuju. Neispravni razlozi i ciljevi njihova nauka (učenja) stvaraju teške neuravnotežene intelektualce. Jer ako je cilj neispravan ne može ni postupak u nauku i djelovanju ostati ispravan. Cilj upravlja djelovanjem. On je — već spomenuh — ono najvažnije u čovječjem životu. On stvara moralnu, psihičku »fizionomiju« čovjeka. Osobito u nauku teologije vrijedi načelo: ne zapravo posjedovati istinu, nego da nas istina zaposjedne, obuzme, oživljava. To naglašuju već i mnogi profani učenjaci za profane znanosti, kao npr., HEIDEGGER za problem bitka, a MALRAUX u problemu ljepote. Koliko, dakle, to jače vrijedi za teologiju. Ta ona je znanost podređena znanosti Boga i nebesnika: scientia subalternata scientiae Dei et beatorum, koja je scientia subalternans prema teologiji. To znači, da nismo mi, ljudi koji u njoj postavljamo svoja, razumska načela ni glavne premise za izvođenje daljnjih zaključaka, nego ona dolaze samo od Boga: Sadržaj Objave preko nekog »proroka« (apostola, Krista) a unutarnje svjetlo od samog Boga. Cilj, dakle, nauka teologije jest: Comprehendere Absolutum, ut comprehendat ab ipso. U tom leži ključ Tomine teologije (kao i svake prave teologije). Stoji u jednom trajnom navraćanju na Božju objavu i na Božje svjetlo u apsolutnoj i životnoj ovisnosti o njima.

Nauk teologije ne bi bio »kršćanski«, kad bi teologovo nastojanje bilo **prvotni**, da od nje napravi sebi neku »intelektualnu izgradnju«. To bi značilo svrstati teologiju u neku vrst »lijepo umjetnosti«. Ali to opet nikako ne znači, da se teologija kao cjelina (ili neki posebni problemi) ne smije tretirati u naučnom obliku. Naprotiv, da ona bude prava znanost, to traži samo njezino dostojanstvo kao i dostojanstvo Kristova Društva — Crkve, kojoj je Objava povjerena kao najdragocjeniji polog, da ga čistim čuva i svim ljudima dijeli. Ali prvotni cilj nauka teologije mora biti, što svestranije i dublje upoznati, »zahvatiti sveti sadržaj« Objave, eda i ovaj nas čitave zahvati.

Manjak, a pogotovu potpuna odsutnost (partialis defectus sed praecipua absentia totalis) ovoga »kršćanskog« duševnog stava (što ga traži sama bit Objave) kod nekih ne rijetkih katoličkih teologa (profesora, konferencijera, profesionalnih propovjednika) uzrok je (ili barem povod), zašto mnogi duhovi, napose nekatolici, osjećaju neki duševni otpor i odbojnost protiv intelektualizma u katoličkoj Crkvi. Jasno je, da tome nije kriv onaj zdravi i ispravni intelektualizam same objektivne nauke. Kriv je onaj »nekatolički« (ne teološki) stav i duh kod mnogih nosilaca takova intelektualizma, koji se — nužno — odrazuje u njihovu životu i djelatnosti: u živoj riječi profesora, konferencijera, propovjednika, ili u pisanju djela sveukupne teologije ili pojedinih problema.

Interesantno je, da ovu odbojnost osjećaju svi, iako ne svi jednako. Osjećaju je studenti u takovu profesoru, slušateljstvo u takovu konferencijeru ili propovjedniku. U izvjesnom smislu osjećaju je još jače ne katolički duhovi, koji ozbiljno traže istinu. Zašto? Jer ne vide razliku između sebe i katoličkog intelektualca — nosioca katoličke nauke; a ako su ovi nekatolici išta ušli u ovaj »sveti sadržaj« Objave, odnosno teologije: tada im je ne-shvatljiv, šokira ih, onaj suhi, mrtvi, profani stav i profano tretiranje tako svete nauke.

Rekoh, da dužnost nauka (učenja) teologije može biti denaturirana (iskrivljena) ohološću i lijenošću. Oholost, izloži to stvara profane intelektualce, na koje se reagira anti-intelektualizmom.

Ali lijenost (očita ili podsvijesna) u sklopu neispravna shvaćanja poniznosti i svetosti stvara protivnike pravog intelektualizma u duhovnom životu. Za obranu svoje teze oni se pozivaju na nauku, da krepost božanske ljubavi (virtus caritatis) ima apsolutno prvenstvo u svetosti.

To prvenstvo stoji. Ali baš najmanje u ime tog prvenstva imaju pravo biti protivni zdravom intelektualizmu u teologiji bilo onoj općoj, bilo u onoj asketsko-mističnoj. Jer ni ova ljubav ne može napredovati, ako i razum nije ispravno oblikovan u spoznaji kršćanskih otajstava i istina o Bogu i Njegovu djelovanju u nama. Kako se može o nekome reći, da istinski, a pogotovu savršeno ljubi, Boga, ako pogrešno misli na pr. o Božjoj providnosti, Njegovoj stvarnoj prisutnosti (osobito u dušama); ako o Božjoj dobroti i božanskom prijateljstvu misli jansenistički, ili se, naprotiv, uspavljuje u lažnom miru i mirovanju kvijetista itd.?

Jasno je, da netko može imati savršenu ljubav, biti svetac, iako u nuzgrednim pitanjima ili načinima tumačenja nema ispravnih shvaćanja. Ali on to ne može biti, ako je u pravoj zabludi. Crkva neće nigda beatificirati ili kanonizirati (to znači: neće nikom službeno priznati svetost i staviti ga za uzor vjernicima), ako je ostavio dokaze svojih zabluda u vjerskim istinama. Već sama ova činjenica i odviše rječito govori o neispravnosti antiintelektualizma u Kristovoj Crkvi, napose u askezi i mistici. Ima doduše i velikih svetaca kod priprostih vjernika: ali ovi su ispunili sve što su mogli, da se pouče u Božjoj Objavi. Katekizam, slušanje propovjedi i slično bili su njihova teologija. A čistoća duše i života izazvala je kod Boga dar bogatog svjetla, u čijoj je neposrednoj snazi rasla i došla do vrhunca njihova ljubav, njihova svetost.

TEOLOGIJA I NAUK TEOLOGIJE U ODNOSU NA PROPOVIJEDANJE VJERE, NA APOSTOLAT

Kao svećenici moramo širiti »blagu vijest« Kristovu. Da li ova dužnost išta mijenja u cilju i načinu tretiranja teologije? Najprije treba spomenuti, da mi svoju vjeru, svoje vlastito duševno doživljavanje vjere (donum, lumen, vitam fidei) ne možemo prenijeti na drugog. To je unutarnji neprelazni životni čin razuma (actus vitalis immanens intellectus). Čin svakog vjerovanja temelji se na susretanju dviju osoba: na slobodnoj inicijativi onoga, koji objavljuje, očituje sebe ili još i nešto drugo, te na slobodnom prihvaćanju toga objavljenoga sadržaja sa strane onoga, komu je taj sadržaj objavljen.

Slično je i u nadnaravnom činu vjere. No tu je Bog glavni čimbenik. U objavljivanju Sebe i svojih otajstava On je uvijek prvi. Inicijativa je uvijek na Njegovoj strani. »Našli su me oni, koji me nisu tražili, objavio sam se onima, koji nisu pitali za me.«¹

Govori Bog i na izvanjski način: našim osjetnim spoznajnim moćima. To je redovito prvi korak k Njegovu »susretaju« s nama. Ali taj korak ne dolazi redovito izravno od Njega. Nije baš apsolutno potreban, ali redovito se tako odvija. No ni u kom slučaju taj »vanjski govor« nije ono glavno. Glavno i uvijek apsolutno potrebit jest Božji »unutarnji govor« samoj duši. To je ona prava »auditio fidei«. Jest onaj »lumen fidei«, nadnaravno i božansko svjetlo, kojim Bog osvjetljuje razum, da može »čuti«, razumjeti Boga, koji mu tek tada zapravo otkriva Sebe i svoja otajstva. Svaka druga »izvanjska« objava, koja je preihodila ovu »nutarnju«, bila je samo jedna daljnja i čisto ljudskopsihološka priprava. Sv. TOMA na riječi: »Ille (Spiritus Sanctus) vos docebit omnia« nadodaje ovo tumačenje: »Filius tradit nobis doctrinam, cum sit Verbum, sed Spiritus Sanctus doctrinae eius nos capaces facit. Dicit ergo: Ille vos docebit omnia quia quaecumque homo doceat extra, nisi Spiritus Sanctus interius det intelligentiam, frustra laborat: quia nisi Spiritus adsit cordi audientis, otiosus erit sermo doctoris; Job 32, 8: Inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam: et in tantum, quod etiam ipse Filius, organo humanitatis loquens non valet, nisi ipsemet interius operetur per Spiritum Sanctum.« (Coment. Joan. c. 14, lect. 6).

Ovaj postupak je Krist svečano sankcionirao svojim osobnim postupkom. Mnogo je za svog smrtnog života govorio svojim učenicima, ali oni malo toga razumješe. Savršeno i svestrano razumijevanje On je namjerno rezervirao svečanom silasku Duha Svetoga. Tako se je i zbililo. **Duhovi** se od tada vječno i trajno i doista stvarno ponavljaju u pojedinim dušama, koje dolaze do vjere, koje žive od vjere.

Činjenica, dakle, u stvari osobne vjere jest ova: Vjera je neki intimni susret Boga s dušom ili duše s Bogom, koji se u jednom božanskom svjetlu (lumen fidei) otkriva čovjekovom razumu, naginjući ujedno toplinom milosti njegovu volju, da ova s pijetetom nakloni razum na prihvaćanje Objave i njena sadržaja. Ovo »nutarnje objavljivanje Božje« odvija se — barem uglavnom — u okviru sadržaja jedne predhodne »vanjske objave« Božje, koja se redovito vrši posredstvom jednog »Božjeg poslanika«, uzevši riječ poslanik u najšire mogućem smislu.

1. »Inventus sum a non quaerentibus me, palam apparui iis qui me non interrogabant« (Rom. 10,20 iz Izajije 65,1).

Imamo tu dvije sigurne činjenice: 1. Narav same vjere (virtutis fidei) je neka nadnaravna »intuicija« Boga, koji objavljuje Sebe duši, božanskim svojim svjetlom i toplom milosti — ali 2. ova unutarnja intuicija ima po Božjoj volji redovito svoju daljnju pripravu i početak u jednoj »izvanjskoj riječi« Crkve, koja čuva »polog Vjere« (depositum fidei), što joj ga Krist ostavi za sve ljude »dobre volje« do svršetka svijeta.

Dužnost apostola jest poraditi na ovoj vanjskoj objavi, na ovoj daljnjoj pripremi i početku vjere u ljudima. Nije to lagan posao, kako bi moglo izgledati na prvi pogled. U radu na toj pripravi u pravom apostolskom širenju »blage vijesti« Kristove, angažirana je čitava osobnost apostolova. U dijeljenju sakramenata, eda se postigne njihov učinak, nužno je angažiran samo jedan dio osobe djelitelja. Vjerska je naime nauka, da je sakramentalni učinak jednak kod svetog kao i kod grešnog djelitelja. Dovoljno je, da djelitelj ima propisnu vlast i odgovarajuću nakanu i sakrament apsolutnom sigurnošću djeluje.

Sasvim drugčije stoji u apostolskom djelovanju oko širenja »Poruke Kristove«, za koju apostol svjedoči. Istina je, da Bog može valorizirati (dati vrijednost i snagu) i nedostojnom i nezgrapnom prenošenju (propovijedanju) Njegove riječi. Ali Božja moć ne oslobađa nas teške dužnosti, da Njegovu riječ moramo prenositi na najdoličniji način. Doduše, naša osobna vjera je, rekoh, neprenosiva. No ona bi ipak trebala u nekom izvjesnom smislu biti prenosiva nekom vrsti »priljepčivosti« (par contagion — rekao bi Claudel). Kužna bolest je priljepčiva. Ne prenosi je zapravo bolesnikovo djelovanje nego »iradijacija« bakterija iz njega. Tako se ni sama apostolova vjera ne prenosi apostolovim djelovanjem. Ako se nekako prenosi, to je prenosi ova iradijacija svjetla i žara apostolove žive vjere. Eto zato se u prenošenju blage Kristove riječi mi moramo čitavi dati: znanje, osjećaj, taktičnost u riječi i djelu i načinu, te svoje proživljavanje Božje istine to jest posljedice tog proživljavanja. Moramo, dakle, biti »prozirni« eda se u nama lako i jasno vidi istina, a ne mi. Moramo biti »prirodno natprirodni«. U samom apostolskom djelovanju kod ljudi, apostol im mora biti i još blizak. Svaka kultura i svaka civilizacija je izvor neke obnove, a svaka obnova ili izmjena (bilo u dobrom ili lošem smjeru) u životu ljudi postavlja neka nova pitanja istini. Tu treba dobro znati lučiti nuzgredno od bitnog, koje vrijedi svugdje i za svakog. Ipak će u svakoj izmjenjenoj situaciji društva trebati ispitati i pronaći način govora i formuliranja ideja, koji prenosi istinu, eda naš govor ne bude tuđ ljudina, kojima imamo prenijeti riječ Kristovu. Ta i sam Sin Božji, ostavši što je bio, »preobrazio se je« u čovjeka, da bude »bliži« čovjeku: Verbum factum est caro! A u svom govoru s ljudima bio je više »čovjek« nego li ijedan drugi čovjek. A ipak bio je kao Bog samo nestvoreno znanje, nestvorena istina, a kao čovjek posjedovao je najsavršenije stvoreno znanje (scientia infusa), dakle: savršeno bistvo i savršeno sređeno. Rekli bismo danas: savršeno sistematnsko znanje.

U obojemu moramo slijediti Krista, koliko je to moguće: I u »bliskosti« ljudima i u »savršenom posjedovanju znanja«.

KOJI JE PUT NAJSIGURNIJI I NAJKRAĆI K OVOM »SAVRŠENOM ZNANJU« TEOLOGIJE?

Jest sistematska metoda, jest tako zvana »spekulativna teologija« po uzoru **Teoiške Sume** sv. TOME AKVINCA.

Ne ću u ovom članku navoditi već davno poznate dokumente velikih papa Lava XIII, Pija XI, Pija XII, kao ni Codex J. C. koji je sve to sažeo u drugom paragrafu kan. 1366. Mogao bi netko barem biti u napasti da pomisli, da se je sve to izmijenilo ili izbljedio u momentu, kada je sve usmjereno k »ekumenizmu i pastoralci«. Zato ovdje samo navodim nekoje izvratke iz govora sadašnjeg Pape Pavla VI., što ga je on, u punom jeku »pastoralnih tendencija«, početkom rujna o. g. (1963.) u Castel Gandolfo upravio biskupima učesnicima 13-e Sedmice »**Dell' Aggiornamento della pastorale**« o temi »Euharistija i kršćanska zajednica². Papa je u tom govoru htio jasno označiti, što znače izrazi »Aggiornamento« i »Pastorale«, što ih je Ivan XXIII. kao upisao u program Drugog Vatikanskog Sabora.

Pavao VI. rekao je doslovce:) »Aggiornamento (hr. doslovce: upopunjavanje, prilagođivanje) na crkvenom polju znači odnos između vječnih vrednota kršćanske istine i njihova uvođenja (provođenja) u dinamičnu stvarnost ljudskog života, kako se to danas oblikuje i koja je danas promjenljiva do skrajnosti. Taj izraz označuje onaj relativni i iskustveni izgled (aspekt) apostolata oko spasavanja duša. Mogao bi taj izraz izgledati kao neko tvrdo, ropsko podvrgavanje hirovitij i prolaznoj modi, egzistencijalizmu, koji ne vjeruje u objektivne i transcendentalne vrednote i željan samo neke subjektivne punine. Mi ovaj izraz (aggiornamento) moramo prihvatiti radosno skoro kao izraz ljubavi, koja hoće da posvjedoči o vječnoj, pa baš time i modernoj, vitalnosti crkvenog apostolata.

Govoreći o izrazu »pastorale«, koji je, po riječima Pavla VI, Sabor učinio »svojim«, i koji u sebi koncentrira sve nakane reforma i obnova, Papa je prosljedio: »U toj svrsi (»pastva«), oko koje se okreću najviše i najznačajnije manifestacije crkvenog života, ne smije se vidjeti neko, pa ni nehochično, skretanje prema pragmatizmu i aktivizmu našeg vremena na štetu unutarnjeg života i kompetencije, koji moraju imati prednost u našim religioznim shvaćanjima«.

Pastoralna skrb Crkve te izmjena nekih njezinih postupaka ne smije, se, rekao je Papa, tumačiti kao da bi Crkva bila promijenila svoj stav prema zabludama koje danas vladaju u svijetu.

Sada dolazi ono Najvažnije u našem predmetu: »Isto tako bi bilo nerazborito«, rekao je Pavao VI, »u onoj važnosti, koja se danas pridava pastoralnoj djelatnosti, gledati jednu zaborav ili suparništvo (rivaliteta) prema Spekulativnoj teologiji. Naprotiv ona zadržava svoje dostojanstvo i svoje izdizanje (eccellenza), iako hitne potrebe crkvenog života zahtijevaju, da sveta znanost ne bude samo spekulativna, već da bude obrađivana u cjelokupnom sklopu kršćanske ekonomije, to znači u sklopu jedne nauke (doktrine), koja nam je dana da prakticiramo pravu religiju; da bude propovijedana dušama te da u povijesnoj stvarnosti pokažemo njenu moć Otkupljenja. Danas duh i volja, misao i rad, istina i akcija, nauka i apostolat, vjera i ljubav, učiteljstvo i apostolat (magistero e ministero) uzimaju u životu Crkve

2. Belg. Kat. Nov. »La Libre Belgique« 7—8 sept. 1963.

dopunske službe (funzioni complementari), uvijek sve povezanije i organiziranije u vidu sve većeg njihova međusobnog razvijanja.« (U zadnjem dijelu svoga govora Papa je izrazio, da visoko cijeni i prati očinskom ljubavlju i molitvom rad dušobrižnika u pastvi, koji vrše tako teške službe, često osamljeni bez društva, bez saradnje i često bez svakog uspjeha, koji bi ih utješio i ohrabrio.)

Izgleda kao da je Pavao VI. naslutio, da bi danas mnogi mogli biti »napostovani«, da zabace sve ono što je u, iako nedavnoj, prošlosti bilo rečeno od Vrhovnog učiteljstva Crkve u pogledu važnosti i prednosti sistematske, racionalne, spekulativne teologije, pa je to ponovno naglasio i to baš pred nekim saborskim Ocima jedne Pastoralne komisije. Baš je providencijalna u vrijeme, kada je sve u drhtanju za što boljom i bržom pastorizacijom. Put k znanju, kakvo se ono traži baš i u samom apostolatu, u onima koji moraju biti čuvari čistoće »pologa Vjere« i prenosioci toga istoga pologa, ostaje u svojem temelju isti. On mora biti čvrst i jasan, pa baš zato »sistematski i opći«. To je put, metoda »spekulativne teologije« s dogmatikom i moralkom na čelu i u temeljima.

Zato svi ovi moraju sačuvati jedan te isti, svima zajednički i u biti nepromjenjiv način u sticanju i tumačenju između sebe teologijskog znanja. A to traži jednu već ustaljenu terminologiju, pa zato logički i jedan zajednički jezik, barem u glavnini naučnog tretiranja. To je onaj nužni minimum za očuvanje čistoće »pologa Vjere« i međusobno razumijevanje. To je jasno ne samo iz očito izraženog auktoriteta Crkve i u najnovijim dokumentima, nego također iz same naravi nauke: riječi su znakovi misli, ideja. Ako nam riječi (barem one tzv. »tehničke«) nisu zajedničke, ne mogu nam biti ni pojmovi, a prema tome ni sadržaj nauke. Tako postupa i medicina: nazivi bolesti, lijekova, dijelova ljudskog tijela i slično — pored pučkih naziva na živom jeziku — naznačuju se na latinskom jeziku, koji ima nerijetko grčki korijen.

Sticanje teologije, već i samo stoga što je ona znanost, mora biti, kao i tretiranje, sistematsko i naučno obrađivanje cjelokupne teologije. Apostolat možemo nazvati i ovako: Stavljanje Vjere pred nevjeru, u prisutnost, u dodir sa nevjerom. I to je razlog, da nauka i nauk teologije mora biti nadasve sistematski.

Sistematsko i naučno poznavanje teologije mora, dakle, biti također i »u pozadini«, u pričuvu svake vrsti apostolata. Ovakva teologija bit će kao nekakav vrhovni »prizivni sud«, koji će morati prosuditi svaku vrst apostolske djelatnosti. A još prije samog djelovanja ona će biti, kao vrhovna, temeljna i općenita direktiva svakog apostolata. Vrlo je interesantno, što je Papa »pastoralne obnove i postoralnog Koncila« IVAN XXIII. mislio o nauci sv. Tome u vezi s ovim Saborom: »Valde expetimus divi Thomae praeceptorum veluti thesaurum summo cum rei christianae emolumento, cotidie largius effodi, atque adeo eius scripta latissime in vulgus edi, sive instituendi ratione, sive docendi genere a nostrorum dierum ingenio et indole nulla ex parte discrepantibus; quoniam postremo hoc persuasum est Nobis, si doctrinarum Aquinatis studia maiore cura et sollertia incitentur, illud futurum esse, ut quae consilia Patribus Concilii Oekumenici Vaticani II proposita sint, ea ad effectum felicius adducantur.« (Apost. Pismo **Motu Proprio**, 7. martii 1963³, kojim

se Dominikanski Angelicum u Rimu podiže na naslov i stepen »Pontificia Universitas studiorum a S. Thoma Aquinate in Urbe«.)

Zato bi bila teška zabluda, koja bi imala i praktičnih posljedica (teških praznina) u životu apostola i u njegovu djelovanju: smatrati, i prakticirati nauk (učenje) teologije, kao neko brzo »intelektualno magaziniranje« mnogih teoloških i pastoralnih spoznaja u neposrednom vidu skore aplikacije u nekoj određenoj vrsti apostolata, ili čak u vršenju apostolata uopće. Recimo kao što to biva kod običnog đaka u vidu bliskog polaganja ispita.

Dodir sa situacijom društva i s problemima i mentalitetom i potrebama ljudi doprinosi mnogo razvitku i životnosti teologije. U Srednjem vijeku: kriza izazvana masovnim širenjem neispravno prevedenih Aristotelovih djela, dala je povod veličanstvenoj sintezi kršćanske filozofije misli i teologije Akvinca. Pri koncu prošloga vijeka primjena historičnih metoda u bibliistici izazvala je dizorijentaciju kod mnogih duhova, a ova je zatim bila povod obnove egzegetike, od koje danas crpi korist i biblijska i doktrinalna teologija.

No i s ovim potrebama situacije u društvu treba da teolog bude na oprezu, te da zna imati snage, da ih se za vrijeme nauka teologije u nekom smislu »odreče«, da ih u neku ruku ignorira. To ponekad vrijedi i za već svršene teologe i profesionalce, a donekle i za one u pastvi, da se za neko vrijeme »povuku« iz situacije, eda je radikalnije riješe.

Kad je koncem prošloga vijeka i početkom ovoga vijeka uhvatio jakog zamaha pokret njemačke neovisne egzegeze, pojavile se mnoga apologetska djela, koja su imala zadatak izravno obaranje pojedinačnih stavaka toga pokreta. Ta djela, učinjena iz potrebe situacije na brzinu, nisu uvijek bila na visini. Naš PERE LAGRAGANGE je duboko shvatio opasnost toga pokreta za Vjeru. Ali je imao duboke uviđavnosti i intelektualne kuraže, da se »povuče« od neposrednosti situacije ondašnjice, eda zahvati zlo u njegovu korijenu. Zato osniva prvu Visoku biblijsku školu u Jeruzalemu, koja je sva bila posvećena radovima filologijskim, arheologijskim, ispravnim historijskim metodama, a sve u vidu jedne solidne i svestrane kršćanske egzegeze.

Pred opasnostima teologijskog modernizma isti je stav zauzeo naš PERE AMBROISE GARDEIL. I on se je »povukao«, da duboko prouči narav vjere, teologije i mistike. Od njegova rada protekla je čitava struja zdrave i solidne misli na tom području, čija se korist još i danas osjeća.

Oba ova stručnjaka su se čuvala, da se ne zatvore (ne omeđe) u pojedinačnim problemima. Povukla su se dovoljno vremena, eda budu u mogućnosti zahvatiti i prosuditi čitavu problematiku kao takovu.

Ovakovo povlačenje nije bilo »strategijsko« nego metodično: tj. to je zahtjev same teologijske misli. Ona je svestrana i jedinstvena. Ne može se adekvatno osvijetliti, pa zato ni solidno riješiti, jednu misaonu krizu, pastoralnu situaciju pa ni jedan problem nego u sklopu i povezanošću s izvorom punom svjetla teologije. Teologija je svestrana i jedinstvena: jedinstven joj je formalni predmet: Bog; jedinstveno je svjetlo: Božje svjetlo (obj. formale quo), koje je njezina glavna dokazna snaga, u koju se razum podređeno povezuje: i tada o svemu sudi »Božjim okom:« »A summo rerum vertice Deo« — veli Akvinac (C. Gentiles, I. 4, c. 1)

Ne zaboravimo: teologija je teocentrična.⁴ Snažno naglasiti ovu teocentričnost ne znači favorizirati jednu teologiju uzmičanja pred problemima stvarnog života, nego samo naglasiti ono, što je najvažnije u njoj.

Dosljedno to znači, da je teologija prije svega »spekulativna«, doktrinalna. Treba najprije izvršiti puno i životno oblikovanje razuma. Tada će teologija biti u najodličnijem smislu i »praktična« ali ne »kazuistična« — kako je neki vrlo neispravno zamišljaju. Inače: kako dubinski, svestrano ispravno rješavati praktična pitanja života, ako dubinski i svestrano ne poznamo: Boga u Njemu samom; u Njegovu djelovanju; u Njegovim nacrtima nad čovjekom i Njegovim intuitivnim djelovanjima u čovjeku?

Ako čovjek apostolata hoće biti solidan i svestran: bezuvjetna mu je potreba jedne sistematske, opće, »spekulativne« teologije — inače trajno će trpjeti u sebi jednu prazninu, a njegovi pastoralni napori bit će krnji a vrlo lako katkada i neispravni. S druge strane, ako profesionalni teolog želi biti doista koristan, on ne smije biti potpuno otsječen od pastoralnih potreba dnevnoga života.

Apostol svećenik mora poznavati i sistematsku filozofiju. I to ne samo u koliko je ona potrebna za teologiju, već baš kao posebnu znanost. Kršćanski filozof mora paziti na odluke i smjernice Crkve i na filozofijskom polju. Ali u filozofiji on ne može rješavati pitanje argumentacijom ex autoritate. Obrazloženje mora uvijek biti razumsko.

Još jedno: Pohvalno je, ako se, radi posebnih dobrih razloga, i među svećenicima nekoji posvete proučavanju ostalih znanosti. Ali uz uvjet da znadu dovoljno čuvati onu naučnu »povučenost« smirenosti, koja im je potrebna, da naučne podatke dotične znanosti (data talis respectivae scientiae) ožive filozofijskim i religioznim refleksijama ili svjetlom. Inače njihov rad ne će biti svećenički, apostolski. Oni ne će biti »svjedoci Kristove Poruke«, a to — u

---

4. Nije Kristocentrična, nego Bog, kakav stvarno jest, Trojedini Bog jest središte, glavni »predmet« teologije. Započima od Boga, koji se već Adamu objavljuje kao Trojedini Bog. K ljudima silazi, od Oca poslani, Sin. On je kao čovjek (čijim djelima dava beskrajnu vrijednost Osoba Riječi) »Krist« t. j. Pomazanik, Posrednik, Put k Ocu, a to znači k čitavom presv. Trojstvu. Kada Krist luči sebe od Oca (n. pr. »Ja i Otac jedno smo«), tada to znači Prvu Bož. Osobu, ali kada Krist govori nama, o našem Ocu, tada (ako konkretno ne govori drukčije) to znači čitavo presv. Trojstvo.

Teologija je ukratko: Trojstvo, koje sve stvara i sa svim upravlja. Otac, koji šalje Sina, da otkupi ljude; Sin, koji to izvršava u čovječjoj naravi; Duh Sveti, poslan od Oca i Sina, da On, per appropriationem dijeli milosti od Krista zaslužene: jer causa principalis milosti jest čitavo Trojstvo (operationes »ad extra« sunt communes Trinitati), a Humanitas Christi unita divinitati jest causa »instrumentalis per excellentiam« svih milosti, dok su sacramenta et ministri instrumenta extrinseca (separata a divinitate) milosti, što ih sakramenti daju. Po milostima ljudi se opet vraćaju presv. Trojstvu!

Liturgija (koja je dio teologije) jest samo u nekom smislu Kristocentrična, a ne u svojoj srži, u svojoj biti. Jer i »središte liturgije« presv. Euharistija, sv. Misa prinosi se presv. Trojstvu. U njoj se »per circumessionem« nalazi čitavo Trojstvo, a cilj je njezin da privede ljude opet k presv. Trojstvu.

U praktičnom našem duhovnom životu možemo i vrlo je korisno da sebi učinimo Krista »središtem« čitava našega života i djelovanja: jer On je, kao Bog-čovjek, i Uzor i Izvor (moralni po zaslugama, fizički, kao djelitelj, uzročnik milosti) čitave naše svetosti. Ali ne zaboravimo: U Kristu kao Bogu nalazi se i Otac i Duh Sveti, a u Kristu kao Čovjeku je punina svih milosti i darova Duha Svetoga (»... Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo.« Hebr. 9, 14). Učiniš Krista praktičnim središtem čitava našega žića, On će nas najbolje privedi k našem Ocu, k čitavom presv. Trojstvu: pa njegovoj milosti stanovat će u nama čitavo presveto Trojstvo, a u nebu zajedno s Kristom Čovjekom gledat ćemo čitavo presv. Trojstvo. U kratko čitava teologija i čitav naš život jest: Od Trojstva, po Kristu, do Trojstva!

jednom ili drugom obliku — uvijek moraju biti, jer toga se nigda ne mogu odreći, kao ni svog svetog svećeničkog karaktera.

Kako dakle da zaključimo ovo izlaganje? Spomenut ću u par redaka život i postupak svetog Zaštitnika katoličkih škola Anđeoskog Naučitelja, Studiorum Ducis, kako ga nazva Pio XI. U njemu ćemo vidjeti uzor a time i resumé ovoga izlaganja.

Akvinac je bio do krajne mogućnosti pravi studiosus. Studiositas nije bila u njemu curiositas (to je mana), nego prava naravna i nadnaravna krepost. Dok je bio studens sakupljao je znanje iz knjiga i od svojih profesora i od Boga tražio svjetlo u molitvi, uvijek, a napose u posebnim naučnim poteškoćama.

Imao je dodira s pastoralnim životom, (bio je propovjednik), ali nije dopustio, da ga ovaj apsorbira. I on se je »povlačio«, da u smirenosti zahvati duboko i svestrano čitavu teologiju: to jest znanje o Bogu, a o čovjeku i svijetu u Božjem svjetlu i odnosu prema Bogu.

Iako je napisao mnoge rasprave o pojedinim problemima (Quaestiones Disputatae, Opuscula) i neka »apologetska djela« (npr. Opusculum 28 — Contra impugnantes Dei cultum et religionem, contra magistros Parisienses tempore Alexandri IV), ali njegov životni naučni rad nije bio napadački ni obrambeni od pojedinačnih napadaja, nego je njegov životni rad bio pozitivno i objektivno naučan, doktrinalan i zato sveobuhvatan, koji se je odrazio i kao »utjelovio« u najdivnijem remekdjelu: »Summa theologica«, toj najvećoj doktrinalnoj enciklopediji ljudskog znanja o Bogu i o čovjeku; te i »Summa contra Gentiles«.

Da ne postane »suhi i profani intelektualac«, osim molitvenog i sakramentalnog života, svagdano je prakticirao tzv. »lectio divina«. Šetajući klaustrom, čitao je svagdano njemu tako omiljele Konferencije Kasijana eda pomoću te lectio divina lakše i s pietetom asimilira i proživi istine i otajstva, što ih je u nauku istraživao.

Iz ovakove lectio divina, iz jedne solidne duhovne knjige i apostol će crpsti svoj religiozni motiv, nadnaravni »movens« i nauka i pastoralnih pothvata. Ona će mu ostvariti onu duhovnu »životnu sredinu« (atmosfera), bez koje apostol ne će nalaziti onog potrebnog duhovnog užitka. Samo lectio vere divina, koja će se pretvoriti u razgovor duše s Bogom i s Kristom, dat će apostolu snage za trajni nauk, i svjetla za nadnaravno gledanje na zbivanje života oko sebe. Ona će razvijati u njemu ono duhovno i nadnaravno »iskustvo«, proživljavanje božanskih stvari (eäperientiam rerum divinarum). Po njoj će se kretati u domeni, u živom carstvu otajstava Božjih, a osobito otajstva Božje i Kristove dobrote i milosrđa, koja su tako privlačiva za srce: i apostola i njegova, njemu povjerena stada.

* * *

Za ovaj članak osobito su mi poslužila dva članka:

1. BERNARD BRO o. p.: **Des raisons d'étudier**,
2. JEROME HAMMER o. p.: **Étude et apostolat**, oba izišla u:

La Vie Spirituelle — octobre 1960.